

*Ярослав Камінецький,
Лідія Сліпчишин*

ВІД МРІЙ ВІРТУАЛЬНОГО СВІТУ ДО РЕАЛЬНОСТІ

“Йти за мрією і знову йти за мрією,
і так завжди аж до кінця”

Джозеф Конрад

У 2010 році у видавництві імені Марії Склодовської-Кюрі Люблінського університету з'явилася нова книга патріарха польської педагогіки Тадеуша Вацлава Новацького – “Świat marzeń”. У 2011 році побачило світ україномовне видання цієї книги, передмову до якого написав дійсний член НАПН України В. Андрущенко, а післямову – дійсний член НАПН України Н. Ничкало [1].

На переконання Т. Новацького, людина сама створила себе, прагнучи до виконання певних завдань. Це прагнення спонукало її до дій, до мобілізації власних зусиль. Рушійною ж силою була мрія як образ бажаного майбутнього. Закономірним явищем є звернення вченого до теми мрій, оскільки його завжди цікавило, що саме може допомогти людині в її житті. На його думку, мрії є відправним пунктом у важливих процесах життєдіяльності окремих особистостей і великих груп людей. Проте більшість людей вважає, що мрії користі не приносять, отже, мріючи, людина марнує час. Існує думка про те, що мрія містить у собі щось нереальне, чим вона відрізняється від реальної мети. Однак світ улаштований таким чином, що може статися все, що завгодно. Тому мрії надають сенсу життю кожної людини і відкривають перспективи для реалізації її прагнень. В одних мрії виникають наяву, в інших – уві сні. Проте реальні дії для досягнення мрії – це питання власного вибору людини.

Незважаючи на те, що мрії привертали меншу увагу дослідників, деякі вчені все ж таки робили спроби вивчати їх із наукових позицій. Т. Новацький слушно зауважує, що вчені, які займаються проблемами людської активності, її джерелами і проявами, як правило, оминають своєю увагою мрії, якщо взагалі не дискваліфікують вільні думки як такі, що лише за-

бирають час та заважають виконувати інші дії. Книга “Світ мрій” є розвідкою в малодослідженій тематиці, яка окреслила основні питання, що потребують наукового дослідження, перш за все методологічного характеру. Оскільки мрії відрізняються глибиною і ступенем серйозності, стосуються різних сфер життєдіяльності людини, вчений пропонує розпочати дослідження з аналізу проблеми простору, в якому виникають мрії.

Усі мрії утворюють своєрідний континуум, один кінець якого пов’язаний із дійсністю, а інший сягає чистої фантазії. Перехід мрій із першого полюсу до іншого супроводжується наростанням відриву від реальності та зменшенням впливу розуму. І відбувається такий процес як наяву, так і у сні. В обох випадках такі мрії є відходом від реальності, коли відбувається вільне “плавання” уяви під впливом емоцій і почуттів. Під час “плавання” своєрідні картинки послідовно змінюють одна одну. Ця вільна послідовність образів буває досить виразною у сновидіннях, навіть яскравою, тимчасом як у мріях наяву вона здебільшого невиразна, “затмарена”. Недаремно саме уві сні люди через мрії мають можливість побачити, увиразнити свої бажання і визначити ступінь можливості їхньої реалізації. Це має велике значення для подальших дій, оскільки у мріях прагнення можуть перетворитися на конкретну мету з поетапними кроками для її досягнення. Мета стає реальністю завдяки визначенню способу її досягнення. Цей спосіб народжується у мріях і спробах знайти шляхи і засоби для реалізації власних мрій.

Як свідчить аналіз наукової та художньої літератури, проведений автором, мрії наяву викликали значно менший інтерес, хоча в художній літературі трапляються описи таких мрій, пов’язаних із “видіннями”, “мареннями” чи “галюцинаціями”. Яскраві приклади цих описів він знаходить у творах поетів-романтиків.

Аналізуючи книгу Б. Димари “Дитина у світі мрій” (Краків, 1999), Т. Новацький підкреслює важливе спостереження авторки щодо дітей, а саме: діти, які виявляють здібності до фантазування, сміливіше послуговуються уявою, у дорослому житті частіше мають нахил до творчості. А імпульс, який активізує уяву і породжує мрії, – це, як правило, сильне переживання, викликане певними подіями, що зумовлюють креативність. Для того, щоб дитина в майбутньому проявляла себе багатогранніше, необхідне поєднання кількох складових. Оскільки відомо, що схильність до мрій пов’язана з прагненнями особи, мрії споріднені з її зацікавленнями й бажаннями, вчений робить висновок, що розкрити і пояснити їхні взаємозв’язки – надзвичайно важливе завдання для дослідника.

Т. Новацький підкреслює винятковий статус мрій, наголошує на їхній вагомій ролі у внутрішньому світі особи та навіть цілих суспільних груп, оскільки саме у мріях народжується майбутнє. Вони є першим кроком до активніших і сміливіших вчинків, вивільняючи енергію для переростання прагнень у реальні дії. Проте є люди, які так люблять свої мрії, що вважають за краще нескінченно насолоджуватися енергією нездійсненої мрії. Учений зараховує мрії до категорії дій, виокремлюючи в них дві площини: пасивну, коли людина з легкістю віддається в полон своїх мрій, та активну, спонукаючу до активної діяльності.

Мрії виконують низку функцій, кожна з яких потребує іншого аналізу. Серед них можна виділити хоча б стимулюючу і компенсаторну. Коли реальне життя підводить і завдає болю та розчарування, мрії можуть компенсувати ці переживання, приносити приємність, задоволення, а нерідко також і радість із віртуальної ситуації, що відповідає прагненням людини, яка мріє. Вчений робить важливий висновок: якщо замислитися, скільки вигадано проєктів поліпшеного суспільного, людського світу, то розкриваються завіси, і перед нами постає масштабна проблематика мрій.

Розмірковуючи над поняттям праці, ігор і розваг, відомий історик філософії В. Татаркевич у книзі “Про щастя” виділяє ще один стан, який не є ані працею, ані розвагою, і називає його “третім станом”. Він виникає тоді, коли людина активна не заради досягнення конкретної мети, а коли піддається настроям, імпульсам, які одержує від оточення або власного організму, коли щось пригадує, слухає щось цікаве або щось споглядає. Вона піддається миттєвому настрою, не ставлячи перед собою жодної мети. Грунтуючись на цьому судженні, під впливом власних думок Т. Новацький створив класифікацію видів людської діяльності, в якій з’явилися своєрідні “кола”, що сягають від мрій, від вільного часу до всіх видів людської активності, поширюючись також на самовдосконалення, навчання.

Аналізуючи статтю Т. Валошек “Мрії дітей і молоді” (Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, t. 2, Warszawa 2004), Т. Новацький зауважує, що в порівняннях бракує чіткості у визначенні понять. Вони лише торкаються широкого кола питань, які потребують подальших досліджень. У відповідь він наводить свою характеристику мрій і визначає їхню сутність. Вчений переконаний, що для розуміння сутності мрій потрібно вивчати не лише те, що поєднує мрії та дійсність (завдання), а й те, що їх відрізняє. Основну відмінність він вбачає у функції емоцій та почуттів. У житті емоції відходять на другий план, поступаючись раціональним аргументам, які затьмарюють переживання радості чи прикраси в кожній конкретній ситуації. У мріях інакше. У них емоції та приємні пережи-

вання є провідниками у відтворенні таких ситуацій, які викликали позитивні емоційні переживання. Якщо свідомими діями людини керує логіка розуму, то у мріях на перший план висувається логіка почуттів. У мріях домінує фантазія, несподівані порівняння, оскільки вони спричинені не логікою розуму, а логікою емоційних переживань.

Вчений наводить приклади з фольклору та літератури, які містять, на його думку, багатий і цікавий матеріал для дослідження мрій. Можна згадати казки, утопічну, фантастичну та художню літературу, біографічні твори про винахідників і вчених, а також сценарії фільмів, які переносять нас у світ, де працює дивовижна техніка. Цей перелік дає йому можливість зробити висновок про те, що мрії не обмежені часовими рамками в людській діяльності, а є ознакою третіх станів. Мрії присутні у праці фахівців різного роду не лише на відпочинку, а також під час їх роботи та розваг.

Багатство змісту мрій викликає значні труднощі при спробах їх згрупувати, категоризувати та класифікувати. На думку Т. Новацького, науковим показником змістового наповнення мрій могло б бути відношення реального змісту до уявного. У кожній конкретній мрії треба визначити показники усвідомлення вставлення одних до інших, пам'ятаючи, що це ставлення створює континуум, який спирається, з одного боку, на реальні процеси, а з другого – на процеси, сповнені чистої фантазії.

З огляду на роль мрій у формуванні особистості найважливішим є інший критерій їх розрізнення. Цим критерієм є можливість реалізації мрії, тобто її здійсненність. Це не лише критерій, що розрізняє рівні здійсненності різноманітних мрій, він також містить елемент оцінки, отже, є аксіологічним.

Вчений торкнувся широкого кола питань, пов'язаних із колективними мріями. Адже як явище вони набули поширення з багатьох причин, із яких найактуальнішими є прагнення свободи й економічні проблеми. Він вважає, що їх поглиблене дослідження дозволить визначити генезу таких мрій, історичні та сучасні прояви, функції та закономірності. У техніці та науковій фантастиці колективні мрії мають здатність до реалізації, хай і з запізненням. Натомість, у суспільстві реалізація мрій, зазвичай, не відповідає тим ідеям, які здійснюються. Класичним прикладом є втілення комунізму в Радянському Союзі, що не лише позбавило сенсу саму ідею рівності, свободи, справедливості, а й переродилося в більшовизмі у щось цілком протилежне.

Те, які мрії виникають в особистості, несуть відповідальність батьки і педагоги. Люди, які виконують роль вихователів, матері й батьки, вчителі всіх рівнів, під впливом яких розвиваються особистості дітей та молоді, відповідають за їхнє майбутнє. Саме тому вони мають цікавитися не

лише планами і намірами молоді, а також мріями, оскільки останні формують їхню майбутню життєву позицію. Навіть у найбільш старанно організованому процесі виховання трапляються ситуації, коли дитина почувасться скривдженою, відштовхнутою чи навіть покинутою. Такі відчуття, зазвичай, супроводжуються патологічними мріями, які в подальшому знаходять вияв у діяльності різних молодіжних субкультур. Т. Новацький підкреслює, що головною проблемою виховання в подібних випадках є введення контролю, а в подальшому – перехід власне до самоконтролю над мріями. Цей процес потребує від людини моральної зрілості, певних знань, а також сильного бажання налагодити дружні стосунки з іншими людьми. Переходячи до дорослого життя, людина повинна навчитися контролювати свої мрії. Для підвищення морального рівня суспільства треба оберегати дітей і молодь від надміру жорстокості та шукати золоту середину, яка уможливить гармонійний розвиток особистості відповідно до суспільних норм.

Яким буде майбутнє кожного, залежить лише від нас, від якості наших мрій. Досягнути бажаного рівня життя (через мрію до реальності) дозволить ознайомлення широкого загалу з книгою Тадеуша Вацлава Новацького “Світ мрій”, адже написана вона людиною, якій небайдужа доля не лише власної родини, Батьківщини, але й усього людства.

1. *Новацький Т. В.* Світ мрій / *Тадеуш В. Новацький* ; [пер. з польськ. *І. А. Аскерової* ; наук. ред. *Н. Г. Ничкало* ; передмова акад. НАПН України *В. Андрущенко*, післямова акад. НАПН України *Н. Ничкало*]. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. — 120 с.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2012